

SERRA D'OR

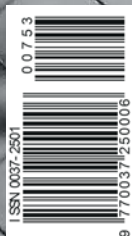
753

SETEMBRE 2022 • 6,25 €

Narcís Comadira. El plaer de crear
Zeneida Sardà
Les «Rutes de la Llibertat»
Fermí Rubiralta i Casas
Fuster, esgarrapar el cervell
Mònica Terribas
Record de Federico Correa
Xavier Fabrè i Marta Pessarrodona
Sobre Walter Benjamin
Fèlix Edo Tena
Pallassos Sense Fronteres
Jordi Jané
«Ràdio Àfrica»
Nina Valls

CARLA SIMÓN

Els dies que han vingut
i els que vindran
Pere Vall Karsunke

Rubió i Tudurí i l'arbre de carrer a Barcelona

per Josep Gordi Serrat

Nicolau Maria Rubió i Tudurí és un dels personatges clau per comprendre l'evolució de la trama verda de la ciutat de Barcelona al llarg de la primera meitat del segle XX. Només cal comprovar com ha estat lloat per alguns arquitectes. Enric Batlle afirma que va ésser la primera persona, després d'Ildefons Cerdà, que va optar per plantejar una relació entre Barcelona i la natura. Va emfatitzar, tal com Cerdà havia escrit, el fet que les zones verdes havien de tenir un paper clau dins de l'ordit urbà de la ciutat. Manuel Ribas i Piera el va qualificar com el millor arquitecte de jardins que Catalunya ha tingut mai.

Conjuntament amb Forestier va dissenyar, entre d'altres, el Parc del Guinardó (1918), els Jardins de Miramar (1919), els Jardins del Teatre Grec (1921), els Jardins de Laribal (1922), els Jardins del Palau de Pedralbes (1924), el Parc de la Font del Racó (1925), la plaça Francesc Macià (1925) i la plaça de la Sagrada Família (1928). Eduard Bru remarca que Rubió i Tudurí, com a director de Parcs i Jardins de l'Ajuntament de Barcelona, va iniciar una tasca —sense comparació possible a l'Estat— de recerca sobre espècies foranes i la seva aclimatació a la ciutat. Aquesta recerca va ser afavorida per l'amistat amb Forestier i l'arribada de noves espècies d'arbres amb motiu de l'Exposició Universal del 1929.

L'objectiu d'aquest article és centrar-nos en la feina que Rubió i Tudurí va fer per diversificar l'arbrat de les places i els carrers de Barcelona.

Abans d'endinsar-nos en aquest tema, recordarem breument quins eren els arbres que es plantaven a la ciutat de Barcelona fins a principis del segle XX. Hem consultat a l'Arxiu Municipal Contemporani de Barcelona els expedients que fan referència a la plantació i poda d'arbres fins a finals del segle XIX i el plàtan d'ombra era el més abundant. Recordem, també, que el 1861 ja va ser plantat a la Rambla. En la documentació consultada ens apareixen altres espècies: l'acàcia, la morera, el pollancre, l'àlber, l'om...

Al llarg de moltes dècades, la situació de l'arbrat urbà no va variar. Per aquest motiu, Joaquim Folch i Torres, en el llibre *Els bells jardins d'Itàlia*, publicat el 1914, deia: «Seria trist que continués la trista feina dels jardiniers municipals, autors del nostre pobre parc, eixaladors dels nostres arbres, impertèrrits sembradors de plàtans.»

«Rubió i Tudurí
va diversificar
l'arbrat de
les places i
els carrers de
Barcelona.»

Nicolau Maria Rubió i Tudurí va ser nomenat director de Parcs Públics i Arbrat de l'Ajuntament de Barcelona el 1917. Va arribar al càrrec en un moment de consolidació de l'Eixample i d'un fort creixement econòmic i demogràfic de la ciutat. Per fer-nos-en càrrec, només cal retenir que entre el 1910 i el 1930 la població de Barcelona

quasi es duplicà i sobrepassava el milió d'habitants. Fou també el moment en què la ciutat volgué recuperar el temps perdut i projectar-se com a gran ciutat europea.

És en aquest marc que nasqué la idea de promoure una exposició universal a la muntanya de Montjuïc. Aquest fet portà Francesc Cambó, aconsellat per Josep M. Sert, a demanar a Jean Claude Nicolas Forestier que treballés en el projecte de repensar la muntanya.

Forestier es va formar a l'Escola Forestal de Nancy, va treballar fins a la jubilació al Servei de Plantació d'Arbres de París i va dissenyar jardins a moltes ciutats del continent europeu i del sud-americà. L'acceptació de la proposta de Cambó va facilitar el coneixement entre Rubió i Forestier. Va ser el pare de Rubió qui els va presentar el 1915. La seva col·laboració va ser molt estreta fins al 1930, en què morí Forestier, qui havia ajudat a redactar la memòria que va presentar Rubió per accedir a la plaça de director i que es titulava *Estudio de los problemas de paseos y parques públicos*.

La redacció dels projectes per als diferents jardins i places que entre ambdós van crear per a Barcelona possibilità l'entrada d'espècies de diversos continents. Per exemple, l'estada de Forestier a Buenos Aires li va permetre conèixer espècies com la bellaombra, de la qual tenim exemplars monumentals, plantats el 1923, als Jardins de

Nicolau Maria Rubió i Tudurí va ser nomenat director de Parcs Públics i Arbrat de l'Ajuntament de Barcelona el 1917. Podem concloure que ell va impulsar el gran pas endavant en el camí de diversificació de l'arbrat de carrer.

Francesc Cambó va demanar a Jean-Claude Nicolas Forestier que treballés per repensar el projecte de Montjuïc per tal de promoure una exposició universal a la muntanya. Aquest fet va facilitar el coneixement entre Forestier i Rubió i Tudurí que, fins al 1930, data en què va morir Forestier, van col·laborar estretament.

«La redacció dels projectes per als diferents jardins i places que entre ambdós van crear per a Barcelona possibilità l'entrada d'espècies de diversos continents.»

Miramar, o també la tipuana i la xicranda, que s'han acabat incorporant a l'arbrat de la ciutat.

Per tal de disposar d'arbres i plantes per als nous jardins i els carrers de la ciutat, Rubió va fer construir el 1919 el Viver de Can Borni a Collserola. Actualment se'l coneix com els Jardins de Can Borni. També és interessant ressenyar que, un cop finalitzada l'Exposició Universal del 1929, Rubió inicià la creació d'un altre jardí d'aclimatació situat a Montjuïc, l'objectiu del qual era ubicar els exemplars arribats amb motiu de l'Exposició Universal i observar la seva aclimatació al món mediterrani.

Si parlem de l'entrada de noves espècies a l'arbrat de Barcelona, ho podem fer a partir de tres documents. El primer fa referència a la ja esmentada memòria que va presentar Rubió per optar a la plaça de director de Parcs Públics i Arbrat de l'Ajuntament de Barcelona. En aquest document hi ha un apartat dedicat a analitzar els efectes negatius que l'asfaltat pot generar sobre els arbres. S'hi esmenta el ginkgo, l'acàcia de tres puntes, el castanyer d'Índies, l'acàcia del Japó, la paulònia... Actualment, tots aquests arbres són presents a l'arbrat dels carrers de la ciutat.

Estudiant expedients a l'Arxiu Municipal Contemporani de Barcelona, ens va aparèixer una moció del 1924 en la qual es demanava a l'Ajuntament que es deixés de plantar plàtans d'ombra en aquells carrers que no tinguessin gaire amplada, ja que perjudicaven la visió de les façanes dels edificis. Feien també incís que el fet que no hi hagués arbres atorgava a l'espai un segell de gran ciutat. Recordem que cap de les grans ciutats del moment no tenia arbres plantats als carrers dels centres urbans. La mateixa moció proposava la substitució dels plàtans d'ombra per til·lers. Aquesta va ser contestada per Rubió i Tudurí com a arquitecte director de Parcs Públics i Arbrat de l'Ajuntament de Barcelona. El primer que digué Rubió en el seu escrit fou que reconeixia que, als carrers estrets, els plàtans d'ombra generaven molts inconvenients producte del seu imponent desenvolupament; per tant, va acceptar diversificar l'arbrat urbà tot comproment-se a promoure la plantació de troanes, falsos pebrers o pebrers bords, moreres, arbres de l'amor, tamarius i alzines als carrers poc amples.

Esmentà que algunes d'aquestes espècies ja eren presents en diversos carrers de la ciutat, però que la ciutadania no els coneixia pas gaire. Actualment, tots aquests

«Rubió reconeixia que, als carrers estrets, els plàtans d'ombra generaven molts inconvenients producte del seu imponent desenvolupament i, en conseqüència, va acceptar diversificar l'arbrat urbà.»

Dels arbres que es plantaven a la ciutat de Barcelona fins a principis del segle XX, el plàtan d'ombra era el més abundant. A la Rambla ja es van plantar el 1861.

Jardí a la terrassa de Can Cambó, a la via Laietana de Barcelona, obra de Forestier i Rubió.

arbres són presents als carrers barcelonins. Respecte a la possibilitat de substituir els plàtans d'ombra per til·lers, Rubió respongué que els til·lers també tenien un gran desenvolupament i necessitaven molta més aigua que els

plàtans. Per tant, considerà que l'elecció del plàtan d'ombra com a arbre base de l'Eixample havia estat un encert i esmentà que si s'hagués escollit el til·ler la situació hauria estat desastrosa. Rubió, per fer entendre que l'elecció del plàtan d'ombra no la tenia només Barcelona, cità el fet que el seixanta per cent dels arbres de Londres eren plàtans d'ombra. Finalment, conclugué: «*En cuanto a dejar sin árboles algunas calles, es materia opinable y cada caso conviene examinarlo muy atentamente.*»

El tercer document estudiat ens apareix, també, a l'Arxiu Municipal Contemporani de Barcelona. Quan revisàvem els expedients relacionats amb la urbanització de la plaça de Catalunya, topàrem amb el projecte de plantacions per a aquesta plaça del 1927 signat per Rubió i Tudurí. En un annex, Rubió demana ofertes econòmiques a diferents vivers davant la possibilitat de plantar exemplars de grans dimensions de magnòlies, xiprers, cedres, casuarines i braquiquítons. La major part d'aquestes espècies també apareixen actualment als carrers de la ciutat. Com a curiositat, direm que l'empresa Grandes Establecimientos Hortícolas de José Vidal. Suc. de Aldrufeu y Vidal afegeix a l'oferta per a l'Ajuntament alçades i preus de pinsaps, tuies gegants i cedres del Líban.

Segons el Pla Director de l'Arbrat de Barcelona (2017-2037), als carrers i places de la ciutat hi ha plantats 201.600 arbres que corresponen a 170 espècies diferents. El plàtan d'ombra segueix representant el 20,8 % del total.

Podem concloure que el gran pas endavant en el camí de diversificació de l'arbrat de carrer que va impulsar Rubió i Tudurí continua sent un dels objectius bàsics dels responsables de l'arbrat barceloní.

La bellaombra, de la qual tenim exemplars monumentals plantats el 1923 als Jardins de Miramar, o arbres com la tipuana i la xicranda s'han acabat incorporant a l'arbrat de la ciutat.

«Recordem que cap de les grans ciutats del moment no tenia arbres plantats als carrers dels centres urbans.»

«Un cop finalitzada l'Exposició Universal del 1929, Rubió inicià la creació d'un altre jardí d'aclimatació situat a Montjuïc.»

JOIERS I ARGENTERS
A LA CIUTAT DE BARCELONA

Consell de Cent 320 entre Passeig de Gràcia i Pau Claris Tel. 93 216 04 32 capdevila@capdevilajoiers.com